

УДК 378.147:159.9 [625.15-057/845:37.047]

Оксана ЧОРНОПИСКА,
кандидат психологічних наук,
Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕЛЕКТИВНОГО
КУРСУ “ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ”
СТУДЕНТАМ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

У статті проаналізовано специфіку викладання елективного курсу “Психологія спілкування” студентам-заочникам фармацевтичного факультету на кафедрі психіатрії, наркології та медичної психології Івано-Франківського національного медичного університету. Описано структуру викладання предмета, поточного та підсумкового оцінювання. Розглянуто організаційно-методичні особливості лекційних та практичних занять, обґрунтовано необхідність самостійної позааудиторної роботи студентів.

Ключові слова: курс за вибором, заочна форма навчання, спілкування, лекція, практичне заняття, контрольна робота, самостійна позааудиторна робота.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У зв’язку зі змінами, що відбуваються в суспільстві, особливі вимоги відсуваються до підготовки провізорів, здатних ефективно та творчо працювати в абсолютно нових динамічних умовах сучасної реальності. Психологія як галузь гуманітарного знання не тільки сприяє формуванню загальної культури людини, а також поряд з іншими дисциплінами формує об-

© Чорнописка О.

раз фахівця, здатного мислити. Знання психології потрібні майбутнім провізорам для вирішення багатьох професійних завдань, які постають перед ними з перших днів самостійної роботи.

На жаль, психологічні дисципліни не є обов'язковими в професійній підготовці студентів заочної форми навчання. Однак серед дисциплін, що пропонуються студентам на вибір, є елективні курси, присвячені окремим психологічним темам, зокрема "Психологія спілкування". Метою цього курсу є засвоєння студентами основних понятійних категорій психології спілкування, усвідомлення важливості ефективного спілкування фармацевта в аптечному закладі з клієнтами, колегами, лікарями, медпредставниками тощо, набуття вмінь продуктивного спілкування в професійній та суспільній діяльності. Як показує досвід, через все більший інтерес до психології студенти охоче вибирають цей курс.

Мета статті – дати характеристику курсу за вибором "Психологія спілкування", який вивчають студенти-фармацевти заочної форми навчання на першому курсі, висвітлити зміст лекції та практичних занять, самостійної позааудиторної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація навчального процесу в Івано-Франківському національному медичному університеті здійснюється за кредитно-модульною системою відповідно до вимог Болонського процесу. На вивчення навчальної дисципліни "Психологія спілкування" студентам заочної форми навчання протягом першого семестру 1-го курсу відводиться 60 навчальних годин, з них: 2 год – лекція, 4 год – практичні заняття та 54 год – самостійна робота.

Згідно з робочою програмою з дисципліни передбачена одна настановча лекція "Спілкування як феномен психології: розвиток спілкування в онтогенезі; основні характеристики і функції спілкування; особистість в контексті спілкування; засоби та форми спілкування". У зв'язку з обмеженою кількістю аудиторних занять її відвідування набуває особливого значення.

Настановча (оглядова) лекція – одна з найважливіших форм викладання на заочному відділенні. На лекції студенти отримують інформацію щодо структури та обсягу предмета, системи вимог та критеріїв

оцінювання, забезпечуються методичними матеріалами навчального курсу та завданнями для написання контрольної роботи, даються методичні поради щодо правильної організації самостійної роботи.

Отже, лекція являє собою введення до курсу. Її головне призначення – допомогти студентам усвідомлено увійти в коло питань, які вивчатимуться самостійно, розкрити вузлові проблеми дисципліни, зробити огляд наявних підручників та навчальних посібників.

Найбільш ефективним методом читання лекцій для заочників є застосування традиційного методу в сукупності з інноваційними методами (використання мультимедійних засобів, надання студентам навчальної інформації на електронних носіях, метод лекції-діалогу). Отримані на лекції знання закріплюються на практичних заняттях, які проводяться згідно з тематичним планом.

Практичне заняття – форма навчального заняття, під час якої викладач організовує для студентів аналіз окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує навички і вміння їх практичного застосування через індивідуальне виконання відповідно до сформульованих завдань.

На першому практичному занятті з теми “Основні характеристики і функції спілкування. Засоби та форми спілкування. Стратегії та тактики спілкування. Основні правила ефективності висловлювання і самовираження” студенти ознайомлюються із видами та функціями спілкування, аналізують специфіку міжособистісної комунікації. На занятті студенти здобувають необхідні навички ефективного слухання та мовлення, вчать розпізнавати та інтерпретувати вияви невербальної та паралінгвістичної комунікації, розрізняти емоційні стани особистості за невербальними виявами, визначати причини труднощів і деформацій спілкування, а також приборкувати негативні емоції [1; 2; 3].

На другому практичному занятті з теми “Конфліктне спілкування. Психологічні засади керування конфліктом. Спілкування і манера поведінки фармацевта” студенти вивчають види конфліктних ситуацій, сутність конфліктогенів, визначають причини виникнення конфліктів в аптеці з боку продавця та покупця, основні правила поведінки з конфліктними клієнтами, аналізують шляхи виходу з конфліктів [4].

Одним із завдань практичних занять є психодіагностика психологічної готовності студентів до взаємодії в системі “провізор – відвідувач аптеки”. Тестування спрямоване на дослідження певних психологічних якостей і властивостей студентів за допомогою стандартизованих завдань (тестів). Для діагностики здатності до конструктивного спілкування використовуються “Методика діагностики потреби у спілкуванні” (за Ю. Л. Орловим), методика “Оцінювання самоконтролю в спілкуванні” за М. Снайдером, для діагностики психологічної готовності до взаємодії в умовах конфлікту – методика діагностики стратегій розв’язання конфліктних ситуацій Д. Джонсона і Ф. Джонсона (адаптований варіант Т. Д. Кушнірук), методика “Управління міжособистісними конфліктами” (Д. А. Веттен, К. С. Камерон), для діагностики особистісних рис та якостей – оцінювання індивідуальної агресивності за методикою А. Ассінгера, опитувальник “Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності” (адаптований варіант методики Г. Айзенка) тощо [5].

Водночас практична підготовка забезпечується рішенням студентами ситуаційних задач та проведенням ділових ігор, за допомогою яких вони вчать застосовувати стратегії виходу з конфліктних ситуацій, механізми подолання маніпулятивного впливу при спілкуванні. Наприкінці практичних занять набута інформація обов’язково аналізується та визначаються шляхи корекції власної поведінки.

Однак, обсяг часу, відведений на аудиторні заняття для студентів заочної форми навчання, значно скорочений, порівняно із денною формою навчання. Тому основне навчальне навантаження припадає на самостійну роботу студентів.

Самостійна робота для студента, який прагне отримати високий рівень освіти, є ядром навчального процесу. Постійне самостійне навчання дозволяє здобути максимум знань у певній галузі та сформувавши професійні навички й уміння. Особливостями самостійної роботи заочників є обмежена педагогічна регуляція, а саме контакт “студент – викладач”, епізодичність зворотного зв’язку, відсутність опори на особистий досвід, а також великий обсяг навчального матеріалу і брак часу. В умовах гострого дефіциту часу студент повинен так організу-

вати свою навчальну діяльність у міжсесійний період, щоб виконати навчальний план у чітко визначений термін.

Загальновідомо, що рівень організації самостійної роботи впливає на формування в майбутніх фахівців інтересу до навчальної дисципліни, ступінь пізнавальної активності під час її вивчення, бажання до постійного прирощення знань з подальшим виходом на рівень практичних умінь та навичок. Тому керування самостійною роботою студентів заочної форми навчання є одним із засобів інтенсифікації процесу навчання і підвищення якості їх підготовки в контексті Болонського процесу. Тут важлива роль відводиться навчально-методичним матеріалам, головною метою яких є допомога студентам у самостійному вивченні дисципліни.

Для вирішення проблеми організації самостійної роботи та покращення її якості проводяться індивідуальні та групові консультації, узгоджується їх графік, а також складається зведений графік виконання контрольних робіт для забезпечення рівномірного навантаження студентів протягом семестру. У цьому контексті слід зазначити, що у студентів часто виникають труднощі отримання поточних консультацій, зважаючи на територіальну віддаленість та обмежений проміжок часу для їх отримання. Ліквідувати цей недолік можливо, запроваджуючи такі новітні форми навчання, як онлайн-лекції, онлайн-консультації тощо, що дозволить поглибити розуміння предмета, а відтак і підвищити успішність.

Контрольна робота є однією з важливих форм поточного контролю за самостійною роботою студентів. Контрольна робота виконується письмово в окремому зошиті. Мета контрольної роботи – набуття, закріплення, поглиблення та узагальнення теоретичних знань і практичних навичок, набутих студентами під час опанування навчальної дисципліни. Водночас студенти-заочники виробляють уміння вивчати новий матеріал, проводити науковий пошук, користуватись спеціальною літературою тощо. У разі самостійного опрацювання матеріалу в студентів з'являється інтерес до обраної дисципліни, намагання розширити набуті знання додатково.

Контрольна робота складається з трьох частин, які відрізняються за складністю: теоретичного блоку, проблемних запитань та ситуаційних задач.

Тематика теоретичного блоку: 1. Спілкування як феномен психології. 2. Спілкування як обмін інформацією. 3. Спілкування як взаємодія. 4. Сприйняття та розуміння людьми один одного. 5. Конфліктне спілкування. 6. Спілкування і манери поведінки фармацевтичного працівника. Для виконання цього завдання студенту необхідно детально відповісти на запитання, обов'язково вказавши список використаної літератури.

Аргументуючи свої відповіді на проблемні запитання, студенти-заочники повинні пам'ятати, що завдання являє собою не просту компіляцію чужих слів і думок, а є невеликим дослідженням, що показує ступінь ознайомлення з обраною темою, продуманою логікою викладу матеріалу, а також власне ставлення до теми міркування з послідовністю висновків.

Одним із сучасних методів викладання психологічних дисциплін є ситуаційний метод навчання, оскільки йдеться про реальні ситуації, а не видумані в аудиторії. Тому в контрольній роботі пропонується написання й вирішення ситуаційних задач, які є частими не тільки у повсякденному житті, а й у професійній діяльності провізорів. Так, студенти мають описати із власного життєвого досвіду конфліктну ситуацію за допомогою методу картографії і знайти правильне, з психологічної точки зору, її рішення. Суть методу полягає у графічному відображенні складників конфлікту, у послідовному аналізі поведінки учасників конфліктної взаємодії, у формулюванні основної проблеми, потреб і побоювань учасників, способів усунення причин, що призвели до конфлікту. Створення такої карти дозволяє чітко виявити різні точки зору та вибрати нові напрями вирішення конфлікту. При цьому студенти набувають не тільки необхідних навичок, але й особистого досвіду поведінки в конфліктних ситуаціях, що поступово має трансформуватися в досвід конфліктологічно-грамотних дій [3].

Засобами проведення поточного контролю знань студентів є поєднання тестового контролю, усного опитування та вирішення ситуаційних задач, оцінювання засвоєння набутих умінь і практичних навичок при самостійній аудиторній роботі студентів під керівницт-

вом викладача. Згідно з чинною в університеті системою оцінювання, оцінка знань здійснюється за 200-бальною системою (див. таблицю)

Параметри оцінювання поточної діяльності

Параметри	Бали
Максимальний бал	50
Мінімальний позитивний бал	25
Максимальна кількість балів за підсумкову контрольну роботу	100
Мінімальна кількість балів за підсумкову контрольну роботу	50
Максимальна кількість балів за курс	200

До підсумкового контролю допускаються студенти, які відвідали всі передбачені навчальною програмою заняття або відпрацювали пропущені заняття в установленому порядку. Якщо студент демонструє володіння практичними навичками та отримав мінімально необхідну кількість балів за поточну успішність та контрольну роботу (мінімальна кількість балів – 100), проводиться підсумковий підрахунок балів з дисципліни з виставленням оцінки.

Висновки. Навчальна дисципліна “Психологія спілкування” спрямована на ефективне оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками, на розвиток пізнавальної активності. Навчальний процес повинен відбуватися систематично, охоплюючи всі можливі напрями. При цьому оволодіння дисципліною може бути результативним лише з опорою на самостійну роботу студентів. Цей вид роботи розглядається як важливий напрям формування навичок самоорганізації та особистісного розвитку студента. У процесі навчання, якщо обсяг самостійної роботи є доволі великим, слід приділяти постійну увагу її організації. Лише гармонійне поєднання всіх форм навчання студентів матиме позитивний вплив на якість їх підготовки.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проблема якісної професійної підготовки студентів-фармацевтів заочної форми навчання є актуальною і потребує подальшого вивчення, розробки у впровадження нових форм і методів.

Список використаної літератури

1. Долинська Л. В. Психологія конфлікту : навчальний посібник / Л. В. Долинська, Л. П. Матяш-Заяц. – К. : Каравела, 2010. – 304 с.
2. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування : навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка. – Харків : НФаУ, 2011. – 132 с.
3. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник / М. М. Філоненко. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 224 с.
4. Психологія управління в організації : навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – Вінниця, 2013. – 141 с.
5. Чернописка О. П. Елементи практичної психології : навчально-методичний посібник / О. П. Чернописка. – Івано-Франківськ : ПП Голіней О. М., 2016. – 87 с.

Рецензент – кандидат філософських наук Пітулей В. В.

Стаття надійшла до редакції 8.06.2016

Чернописка О. П. Особенности преподавания элективного курса “Психология общения” студентам фармацевтического факультета заочной формы обучения

В статье проанализирована специфика преподавания элективного курса “Психология общения” студентам заочной формы обучения фармацевтического факультета на кафедре психиатрии, наркологии и медицинской психологии Ивано-Франковского национального медицинского университета. Отображена структура преподавания предмета, текущего и итогового оценивания. Рассмотрены организационно-методические особенности лекционных и практических занятий, обоснована необходимость самостоятельной внеаудиторной работы студентов.

Ключевые слова: курс по выбору, заочная форма обучения, общение, лекция, практическое занятие, контрольная работа, самостоятельная внеаудиторная работа.

Chornopyska O. P. Teaching peculiarities of the elective course “Psychology of Communication” for distance learning students of the Pharmacy Faculty

The purpose of this article is to investigate the specifics of the elective course “Psychology of Communication” teaching for distance learning

students of the Pharmacy Faculty at the Department of Psychiatry, Narcology and Medical Psychology in Ivano-Frankivsk National Medical University. The structure of the subject teaching is described. Organizational and methodological features of the lecture and practical classes are analyzed.

Review lecture is indicated to be one of the most important forms of teaching at the distance learning department. Its main purpose is to help students consciously enter into the range of issues that will be studied independently, reveal the key problems of discipline, do a review of available textbooks and manuals.

Practical classes are defined as a form of educational classes, where the teacher organizes analysis of separate theoretical statements of discipline to students, forms skills of their practical application through individual fulfillment of formulated tasks.

The study emphasizes the role of practical training, that is provided by psychodiagnostics of psychological readiness of students to interact in the “pharmacist-client” system, solving situational problems and conducting business games, which they learn to use exit strategies from the conflict, mechanisms to overcome the manipulative influence in communication through etc.

The necessity of students’ self-out-audience learning is highlighted. The basic educational load lies on the individual work of students.

The test is shown as an important form of current control of students’ independent work. Its goal is the acquisition, enhancement and generalization of theoretical knowledge and practical skills acquired by students during passing academic discipline.

Means of current monitoring of student knowledge are described. Test control, oral examination, solving situational problems, evaluation of students’ practical skills at self-audience learning under the guidance of a teacher are the main ones.

It is noted that only a harmonious combination of all education forms of distance learning students and the search for new effective methods of individual work and forms of control will have a positive impact on the quality of specialists’ preparation.

Keywords: *elective course, distance learning, communication, lecture, practical class, control work, self-out-audience learning.*